

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет права, публічного управління
та національної безпеки
Кафедра економічної теорії,
інтелектуальної власності та публічного
управління

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

ТИЩЕНКО АНАСТАСІЯ ВІКТОРІВНА

(прізвище, ім'я, по батькові здобувача вищої освіти)

УДК 351:323.2:321

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ТА РЕФОРМ
МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

(тема роботи)

281 «Публічне управління та адміністрування»

(шифр і назва спеціальності)

Подається на здобуття освітнього ступеня бакалавр
кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання
ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне
джерело

А. В. ТИЩЕНКО

(підпис, ініціали та прізвище здобувача вищої освіти)

Керівник роботи:

ХОДАКІВСЬКИЙ Євгеній Іванович

(прізвище, ім'я, по батькові)

доктор економічних наук, професор

(науковий ступінь, вчене звання)

Висновок кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління

за результатами попереднього захисту: **ТИЩЕНКО Анастасії Вікторівни**
допущено до захисту.

Протокол засідання кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління № _____ від « _____ » _____ 2023 р.

Завідувач кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління

к.е.н., професор
(науковий ступінь, вчене звання)

_____ (підпис)

Валентина ЯКОБЧУК
(власне ім'я, прізвище)

« _____ » _____ 2023 р.

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Здобувач вищої освіти **ТИЩЕНКО Анастасія Вікторівна** захистив
(прізвище ,ім'я, по батькові)

кваліфікаційну роботу з оцінкою:
сума балів за 100-бальною шкалою _____
за національною шкалою _____

Секретар ЕК

_____ - _____
(науковий ступінь, вчене звання)

_____ (підпис)

Настасія ПУГАЧОВА
(власне ім'я, прізвище)

АНОТАЦІЯ

ТИЩЕНКО А. В. Зарубіжний досвід децентралізації та реформ місцевого самоврядування – Кваліфікаційна робота на правах рукопису. Робота на здобуття освітнього ступеня «Бакалавр» зі спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» – Поліський національний університет Міністерства освіти і науки України, Житомир 2023.

Розглянуто особливості теорії та практики організації місцевої публічної влади в Італії та її еволюції. Відповідно до результатів систематизації підходів розглянуто співвідношення самоврядування в єдиній системі публічної влади та громадського управління Італії та еволюція конституційно-правового статусу місцевих установ в Італії.

Охарактеризовано основні організаційні рівні здійснення місцевого самоврядування: комуни як основа територіальної бази місцевого самоврядування. Розкрита сутність регулювання територіальних рамок місцевого самоврядування та форми співробітництва та кооперації. Досліджується процес удосконалення системи конституційного гарантування та межі муніципальної автономії.

Ключові слова: місцева влада, зарубіжний досвід, децентралізація, місцеве самоврядування.

SUMMARY

TYSHCHENKO A. Foreign experience of decentralization and local government reforms. Qualifying work on obtaining an educational degree Bachelor in specialty 281 «Public management and administration» – Polissia National University, Zhytomyr, 2023.

The peculiarities of the theory and practice of organizing public power in Italy and the її evolution are examined. As a result, in the systematization of approaches, the development of self-regulation in a single system of public power and the public administration of Italy and the evolution of the constitutional and legal status of political institutions in Italy were examined.

The main organizational lines of the organization of mass self-regulation are characterized: commune as the basis of the territorial basis of mass self-regulation. cooperation. The process of improving the system of constitutional guarantees and inter-municipal autonomy is being continued.

Key words: local authority, foreign dosvid, decentralization, local self-regulation.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ОСОБЛИВОСТІ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ОРГАНІЗАЦІЇ МІСЦЕВОЇ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В ІТАЛІЇ ТА ЇЇ ЕВОЛЮЦІЇ	8
1.1.Співвідношення самоврядування в єдиній системі публічної влади та громадського управління Італії	8
1.2.Еволюція конституційно-правового статусу місцевих установ в Італії	12
РОЗДІЛ 2. ТЕРИТОРІАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ІТАЛІЇ	15
2.1. Організаційні рівні здійснення місцевого самоврядування: комуни як основа територіальної бази місцевого самоврядування	15
2.2. Регулювання територіальних рамок місцевого самоврядування та форми міжобщинного співробітництва та кооперації	17
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ГАРАНТУВАННЯ ТА МЕЖІ МУНІЦИПАЛЬНОЇ АВТОНОМІЇ	22
3.1. Особливості застосування конституційно-правових елементів автономії	22
3.2. Використання адміністративної автономії місцевих установ та муніципальної автономії між державою та областями	23
ВИСНОВКИ	28
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	31
ДОДАТКИ	34

ВСТУП

Актуальність теми У сучасному світі все більшого поширення набувають багаторівневі системи державного управління. Основою відносин між рівнями влади у правовій, демократичній державі є розмежування повноважень між рівнями публічної влади, відповідальності та гарантії їх діяльності. В даний час принципом формування компетенції кожного рівня влади є найбільша ефективність виконання на відповідному рівні певних функцій та завдань. У рамках формування багаторівневого управління особливе місце займає місцевий рівень як найбільш наближений до населення.

Місьцеве самоврядування несе колосальну функціональне навантаження змцнює основи народовладдя, створює умови для забезпечення життєвих інтересів населення, що стабілізує політичну систему, що є важливим механізмом забезпечення єдності країни. Саме розвинений інститут місцевого самоврядування може бути однією з найбільш надійних гарантій забезпечення ефективності системи багаторівневої влади. Самоврядування у системі публічної влади Італії можна розглядати через децентралізацію влади (політичний аспект) та децентралізацію управління (правовий аспект). Сучасна українська концепція місцевого самоврядування, що передбачає виділення сильного місцевого самоврядування як окрему гілку публічної влади, є надзвичайно важливою для країни. Тому тема дослідження є актуальною.

Аналіз дослідження теми. У дослідженні італійського досвіду організації самоврядування використано ідеї та концептуальні підходи, викладені в роботах провідних сучасних українських та італійських конституціоналістів, державознавців, представників науки конституційного права та муніципальної науки: Кириленко О.П., Бедрій Р.Б., Бурда С.Я., Мних М.В., Куйбіда В.С., Любченко П.М., Сунцова О.О., Євсюков О.П., Іванова І.В., Погорілко В.Ф., Баймуратов М.О., Бальцій Ю.Ю., Прохорова В.В., Кінах А.Р.

Мета і завдання дослідження. Мета роботи полягає в тому, щоб на основі теоретичних положень, чинного законодавства дослідити зарубіжний досвід

децентралізації та реформ місцевого самоврядування. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити завдання:

- розглянути особливості теорії та практики організації місцевої публічної влади в Італії та її еволюції;
- дослідити співвідношення самоврядування в єдиній системі публічної влади та громадського управління Італії;
- виявити особливості співвідношення самоврядування та державної влади в єдиній системі публічної влади та громадського управління Італії;
- розкрити особливості децентралізації публічного адміністрування у теорії адміністративного права Італії: аналіз взаємовідносин держави з іншими громадськими юридичними особами у межах правової конструкції централізації;
- проаналізувати організаційні рівні здійснення місцевого самоврядування: комуни як основа територіальної бази місцевого самоврядування;
- вивчити форми міжобщинного співробітництва та кооперації;
- дослідити зарубіжний досвід системи конституційного гарантування та межі муніципальної автономії.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері взаємодії місцевого самоврядування з іншими рівнями публічної влади та управління Італії.

Предметом дослідження виступають публічно-правові засади місцевого самоврядування Італії, історичні умови становлення та функціонування місцевого самоврядування як методу організації громадської влади та механізми взаємодії з державною та регіональною публічною владою та проблеми розмежування повноважень та функцій стосовно рівня місцевого самоврядування.

Методи дослідження. У процесі дослідження поставлених проблем застосовуються як загальнонаукові методи пізнання (системного аналізу, історизму, структурно-функціональний, формально-логічний, діалектичний та

комплексний). Використання названих вище методів дозволяє провести комплексне дослідження конституційного, адміністративного та муніципального законодавства з урахуванням історичного розвитку та практики реалізації нормативних положень.

Наукова новизна. Проведено комплексний аналіз конституційних засад регулювання місцевого самоврядування Італії з врахуванням останніх конституційних та законодавчих змін. Розглянуто перспективи подальшого посилення адміністративної та політико-адміністративної автономії місцевого самоврядування.

Практична цінність висновків і рекомендацій полягає в тому, що результати дослідження (загальнотеоретичні висновки та практичні рекомендації) можуть бути корисними для більш глибокого осмислення місцевого самоврядування та управління у сучасній державі. Крім того, матеріали дослідження зарубіжного досвіду децентралізації та реформ місцевого самоврядування можуть бути використані в навчальному процесі та бути корисними під час підготовки навчальних програм, навчальних посібників і методичних рекомендацій.

Апробація результатів наукових досліджень здійснена на трьох наукових конференціях.

1. Студентські наукові читання – 2022: Збірник наукових праць Науково–практичної конференції «Студентські наукові читання – 2022» за результатами I туру Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт. Житомир: Поліський національний університет, 2022. С. 383-386.

2. Тщенко А.В. Публічний контроль у системі місцевого самоврядування, особливості. Інструменти і практики публічного управління в контексті децентралізації : Матеріали IV Міжнародної науковопрактичної конференції, 22–23 червня 2023 року. Житомир : Поліський національний університет, 2023. С.111–114 с.

Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1.

ОСОБЛИВОСТІ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ОРГАНІЗАЦІЇ МІСЦЕВОЇ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В ІТАЛІЇ ТА ЇЇ ЕВОЛЮЦІЯ

1.1. Співвідношення самоврядування в єдиній системі публічної влади та громадського управління Італії

У загальній системі громадського управління центральні органи влади займали реально привілейоване становище не тільки за рахунок масштабу підзвітної їм території, а й за рахунок уявлення держави як носія суверенітету. У цьому контексті державу можна розглядати як єдине і єдине ціле, в якому має місце уніфікований та централізований розподіл владних повноважень. У практиці організації місцевого управління Італії ХІХ ст. ці риси виявлялися наступним чином:

- було чітко виражено тенденцію до уніфікації статусу місцевих спільнот та органів управління на всій національній території, були відсутні виборні органи влади;

- у базових, створених державою адміністративно – територіальних одиницях був присутній урядовець, який мав повноваження контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування;

- паралельно з адміністрацією спільнот самоврядування на їх території діяли представники центральних міністерств і відомств, що здійснюють галузеве управління;

- централізації управління притаманні багаторівнева система державної адміністрації, частково дублююча, частково контролююча чи підпорядковує собі місцеве самоврядування кожному рівні;

- закріплення за місцевим самоврядуванням певних виконавчих повноважень розглядалося виключно як результат розмежування компетенцій між центром та адміністративно-територіальними одиницями в рамках єдиного державного управління;

- місцеві органи було неможливо самостійно визначати коло своїх повноважень, оскільки останні встановлювалися вищими державними органами.

Адміністративна децентралізація в Італії є системою, що включає безліч елементів, які узгоджено реалізуються в процесі публічного управління (адміністрування). Наслідуючи класифікацію, що застосовується сучасною італійською доктриною, можна виділити деякі форми і категорії, що характеризують італійський контекст. Так, наприклад, Л. Ванделлі виділяє такі форми децентралізації [22]:

1. Децентралізація автономії (автономістська) на користь областей та місцевих територіальних установ. Вони є представницькими установами місцевих спільнот, належать до їх території і мають право вироблення власного незалежного від центральної влади політико-адміністративного курсу. Відносно цих суб'єктів центральна влада може здійснювати лише контроль, що не виходить за рамки контролю легітимності, оскільки вони мають *pouvoir de décision* («владою з прийняття рішень»), визначаючи вибір на власний розсуд (дискреції). Йдеться про місцеву автономію, яка гарантується і охороняється, як правило, у самих конституційних положеннях, як це і встановлено в більшості країн, що ратифікували Європейську хартію місцевого самоврядування.

2. Функціональна децентралізація.

3. Децентралізація у формі делегування функцій, що означає передавання автономним суб'єктам функцій, що виходять за межі їхньої власної компетенції та відповідальності, пов'язану з їх виконанням. З делегуванням функцій можна порівняти передачу їх виконання на основі конвенції. Йдеться про випадки, коли орган, виконує громадські функції, перебуває у положенні обмеженої автономії, отже, підпорядковується спеціальним директивам і піддається особливим формам контролю.

4. *Avvalimento* (означає «використання»). Така форма децентралізації для автономних суб'єктів стосується випадків, коли розподіл повноважень відбувається не через передачу та здійснення самої функції, а шляхом

використання служб та органів інших громадських установ.

5. Галузева децентралізація.

6. Бюрократична чи суто адміністративна децентралізація, це організаційний механізм у межах внутрішньої організації «довірителя», наділеного власною системою периферійних структур. Ці структури можуть мати конфігурацію і компетенцію загального характеру (децентралізація префектур) або секторальну (відомча або міністерська децентралізація), які можуть перебувати (або не перебувати) в ієрархічних відносинах з центральною владою.

Єдність громадського управління Італії забезпечується тим, що у низовій ланці діє принцип функціонального роздвоєння, коли одна й та сама особа одночасно має повноваження представника (офіційної особи) держави певної території й керівника виконавчого органу громадського установи як юридичної особи громадського права. Так, обраний мер одночасно є представником держави, який відповідає на території комунальної освіти за виконання завдань держави та області. У великих адміністративно-територіальних одиницях існує дуалізм – обрана рада і обраний ним голова ради, який здійснює місцеву виконавчу владу з питань такої одиниці (це і є місцеве, але не муніципальне самоврядування), і в той же час діє призначений зверху чиновник загальної компетенції. Також в Італії відсутній принцип організаційної відособленості органів місцевого самоврядування.

Якщо розглядати децентралізовану модель управління, теоретичні та практичні аспекти прояву децентралізації в адміністративному праві, то комунальне самоврядування є елементом громадського управління. Громадське управління Італії – це узагальнене поняття, яке включає у собі як управління, і комунальне самоврядування, та інші типи управління, здійснюваного іншими носіями громадських прав. Інтерпретація місця та ролі комунального самоврядування у системі громадського управління залежить від тлумачення співвідношення громадського та державного управління. Комунальне управління постає як самостійний тип громадського управління, що може

реалізовуватися у безпосередніх (через органи комунальних територіальних установ) й у опосередкованих організаційно-правових формах (здійснення комунального управління іншими самостійними суб'єктами, наприклад юридичними особами громадського чи приватного права). Місцеве управління (*governo locale*) в італійських джерелах вважається ширшим, ніж місцеве самоврядування. Тут треба розуміти, що управління не обов'язково означає підпорядкування одного суб'єкта іншому, а місцеве управління – це не лише децентралізоване управління у вигляді агентів центрального уряду.

Наріжним каменем італійської адміністративно-правової теорії є питання юридичної персоніфікації суб'єктів публічної влади, що відповідає потребам розвитку правової держави.

Італійська держава є «вища юридична особа публічного права» і громадська установа, наділене винятковими характеристиками, в силу того, що вона:

- носій суверенітету, єдиний і неподільний;
- політична установа, організація політичної влади, що здійснює управління суспільством, що забезпечує в ньому порядок і стабільність і переслідує цілі в спільних інтересах;
- необхідне заснування обов'язкової власності, оскільки, з одного боку, його існування необхідне переслідування громадських інтересів, з другого – всі громадяни є його учасниками.

Поняття публічної адміністрації є одним із найскладніших у сучасному адміністративному праві, оскільки воно узагальнює управлінські засади на високому рівні абстракції. З одного боку, поняття публічної адміністрації акцентує увагу на структурних моментах – на організації різних ланок громадського апарату. У разі під громадською адміністрацією розуміється сукупність органів, установ і закупівельних організацій, здійснюють адміністративні функції. Це трактування цього поняття, що найчастіше зустрічається. З іншого боку, публічною адміністрацією вважається і сама адміністративна діяльність, що здійснюється в суспільних інтересах як

своєрідна планована людська діяльність, спрямована на досягнення певних суспільних цілей. Таким чином, публічну адміністрацію можна визначити як організаційну діяльність служб та установ, підпорядкованих політичній владі, що забезпечують виконання закону, що діють у громадських інтересах і наділених прерогативою публічного примусу.

Громадська адміністрація займається врегулюванням громадських справ у громадських інтересах. Її основна мета – втілення політичної волі у загальне благо. Завдання публічної адміністрації – реалізовувати громадські інтереси та у взаєминах з приватними особами. Вживаючи конкретних заходів, публічна адміністрація покликана у кожному правовідносінах знайти баланс між публічними та приватними інтересами.

1.2. Еволюція конституційно-правового статусу місцевих установ в Італії

Перше конституційне закріплення комуни та провінції отримують у Альбертинському статуті (1848 р), який діяв аж до прийняття у 1948 р. республіканської конституції. Альбертинський статут являв собою октройовану, жорстку конституцію, в якій не було розділу про форму політико-територіального устрою або статус територіальних утворень. Він обмежувався відсиланням їх правового регулювання до звичайних державних законів (ст. 71) [9]. Новопридбані території були просто перераховані як складові держави.

Поширення п'ємонтського законодавства походить від так званого Декрету Ратацці від 23 жовтня 1859 р., який був виданий з ініціативи міністра внутрішніх справ королівства Урбано Ратацці [10].

До 1871 р. в Італії налічувалося 8382 комуни. Поділу більші чи дрібні комунальні освіти немає. У 1865 р. з перенесенням столиці з Турину до Флоренції приймаються закони про так звану адміністративну уніфікацію. Разом з об'єднанням Італії цей єдиний для всіх комун і провінцій правовий

режим поширюється на всі території королівства законом від 20 березня 1865 р. № 2248 [11].

Після набуття чинності Альбертинського статуту 1848 р. було здійснено спроби законодавчого реформування комунального устрою з метою адаптації його до нових демократичних принципів ліберальної держави.

На початку ХХ століття в пізнішу ліберальну епоху адміністрації місцевих установ набувають певної самостійності. У 1915 р. був виданий Єдиний зведений текст комунальних та провінційних законів, який кодифікував всю сукупність нормативних актів про місцеві установи [16]. Єдиний зведений текст був значний крок уперед і надавав визначеність компетенції місцевих установ, поділяючи її на обов'язкову та факультативну. Він закріплював систему представництва, прив'язану до парламентської моделі виборчої системи, у якій виконавчий орган й у разі – мер і джунта, вибиралися порадою і були йому підзвітні.

Надалі проекти щодо реформування конституційного статусу місцевих автономій були представлені у період різних легіслатур. Найважливіші законодавчі зміни відбулися на початку 1990-х рр. ХХ ст. Перші серйозні зміни у системі місцевого самоврядування відзначені на початку 90-х рр. ХХ ст., коли відбувається переосмислення самих конституційних положень щодо реалізації принципу автономії. Цей період відзначений великою державно-політичною реформою та реформою місцевого самоврядування. Італійська Республіка до другої половини 1990-років залишалася однією з самих нестабільних політичних систем Європи. Процес модернізації державної влади 1990-х р. в Італії закінчився фундаментальною реформою конституційної та адміністративної системи, яка ставила собі за мету широку адміністративну децентралізацію та зміцнення місцевої автономії. У зв'язку з цим лише у 1999 – 2000 рр. прийнято 99 урядових декретів.

Реально перехід до нової децентралізованої моделі взаємовідносин держави з місцевим самоврядуванням розпочався з моменту реалізації обласного устрою у 1970-х роках. і продовжувався в наступне десятиліття

реформ 1990-2000 рр.. Вперше під час розподілу функцій між різними рівнями громадського управління було позначено керівний принцип субсидіарності у створенні адміністративної діяльності. Зміни, внесені до місцевого виборчого законодавства, посилюють демократичний характер представницьких органів комунального самоврядування як вираз прямого народного волевиявлення. Відбувається реформування та модернізації всієї адміністративної системи Італії, включаючи систему джерел права, структуру державного громадського управління.

Подальші кроки щодо реформування системи місцевого самоврядування були здійснені в період уряду коаліції лівоцентристів під керівництвом Романо Проді [17]: було прийнято рішення запровадити нововведення на рівні звичайного законодавства. Комплексна реформа охоплювала широкі процеси передачі функцій держави на рівень, найближчий до громадян.

Основними векторами розвитку були визнані:

- 1) децентралізація влади та деконцентрація управління;
- 2) перерозподіл ресурсів та бюджетних коштів;
- 3) роздержавлення місцевого самоврядування тощо.

Процес реформування був націлений на глибоку перебудову організації та діяльності місцевого управління.

РОЗДІЛ 2. ТЕРИТОРІАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ІТАЛІЇ

2.1. Організаційні рівні здійснення місцевого самоврядування: комуни як основа територіальної бази місцевого самоврядування

Італійська Республіка – унітарна децентралізована держава. Адміністративно-територіальними одиницями є області, провінції та комуни. Країна поділена на 20 областей: 15 зі звичайним та 5 з особливим статусом, 110 провінцій та 7998 комуни. Зараз у країні відбуваються активні процеси територіального реформування системи місцевого самоврядування. Необхідність його територіальної реорганізації має вирішальне значення з різних причин. Територіальна реорганізація місцевого самоврядування є неодмінною умовою подальшої адміністративної децентралізації. Як результат відсутності територіальної реформи на муніципальному рівні Італія характеризується високою муніципальною роздробленістю. Більшість комун – із середньою чисельністю населення 5000 жителів, йдеться про 5828 комуни з їх загального числа 7878, і вони практично не здатні справлятися з зростаючими функціями самоврядування і поставленими перед ними новими адміністративними завданнями. Вони позбавлені необхідних організаційних, кадрових і фінансових ресурсів для ефективного і результативного виконання всієї сукупності переданих адміністративних функцій. Їхній потенціал щодо досягнення координації політики знизу і ззовні як засновані на території одиниць місцевого самоврядування реалізується з великими труднощами. Місцеві установи самостійно визначають форми та методи міжкомунального співробітництва та кооперації, так і необхідність втручання регіональної ланки у разі інертності комун. Більш детально це було закріплено в Єдиному зведеному тексті N 267/2000, що передбачає такі процедурні фази:

- а) область визначає оптимальні рівні виконання функцій, переданих з

метою сприяння асоційованому виконанню функцій комун малих демографічних розмірів, передбачаючи тимчасові рамки для розробки відповідних угод або конвенцій. Обласні закони повинні передбачати інструменти стимулювання асоційованого виконання функцій;

б) області повинні спільно з зацікавленими місцевими установами розпочати вироблення програм міжобщинного співробітництва;

в) комуни в рамках обласного програмування та у встановлені терміни, самостійно визначають форми та методи кооперації;

г) після закінчення встановлених законом термінів, область приступає до виконання замінної функції у формі, передбаченій обласним законом.

Враховуючи, що територіальна реформа безлічі маленьких муніципалітетів шляхом злиття виявилася політично нездійсненою, стратегія організаційної реформи субрегіонального простору сконцентрувалася на реструктуризації традиційних міжобщинних органів. Таким чином, в даний час місцевий рівень складається з безлічі різних організацій, що охоплюють території провінцій (як одиниці місцевого самоврядування): комун, міст-мегаполісів, так само як і великої кількості міжкомунних організацій (союзи комун, консорціуми, гірничі спільноти) тощо).

Комуни та комунальні округи децентралізації. Комуна є базовим територіальним закладом, наділеним певним рівнем адміністративної автономії, діяльність якого присвячена інтересам місцевого співтовариства. Комуна є громадською установою у спільних цілях. Це базовий орган територіальної організації, з компетенцією, що поширюється на загальні адміністративні функції, які відносяться до населення і території, чітко не закріплені за іншими рівнями громадського управління. Як зазначалося вище, загальна кількість комун в Італії за даними останнього перепису населення на 23 лютого 2016 р. становить 7998.

Органами управління комуни є мер, джунта (орган виконавчої влади) та рада (представницький орган). Кількість членів джунти і ради варіюється в залежності від чисельності населення комуни. У відступлення від цього

принципу до комун міста провінцій застосовуються ті ж правила, що і до кому з населенням понад 100 000 осіб, незалежно від їх реальної чисельності (ст. 37 Закону № 267/2000). Щодо органів управління і, зокрема, фігури мера, то тут йдеться про феномен функціонального роздвоєння. Мер є державним службовцем, який відповідає, зокрема, за публічну службу реєстрації актів цивільного стану, та виконавчим органом юридичної особи, тобто комуни, що несе відповідальність за виконання рішень її представницького органу – муніципальної ради, обраної загальним голосуванням. Комунальна рада є публічною представницькою установою у кожній комуні в областях звичайного статуту.

В Італії діє система, що характеризується програмною та політичною однорідністю між главою виконавчої влади та більшістю ради а також нерозривністю та взаємопов'язаністю терміну мандату двох важливих органів місцевого самоврядування – ради та мера (дострокове припинення одного визначає припинення іншого, за збереження за порадою функцій вироблення адміністративно-політичного курсу та контролю).

Муніципалітети як округи комунальної децентралізації. Округи комунальної децентралізації в італійському пристрої представляють собою органи участі та опитування в управлінні базовими службами, а також виконують делеговані функції. Комунальна децентралізація – це відповідь на необхідність реорганізації відносин між центром і периферією на основі ефективності адміністративної діяльності та подальшого поширення партисипативної демократії, що насущно відчувається у великих містах.

2.2. Регулювання територіальних рамок місцевого самоврядування та форми міжобщинного співробітництва та кооперації.

Для місцевого самоврядування формування територіальної основи пов'язано непросто із встановленням територіальних рамок. Територіальною

організацією місцевого самоврядування визначається його статус і, відповідно, межі самостійності його органів у взаєминах з органами державної влади. Територіальна організація місцевого самоврядування є умовою, що забезпечує реалізацію цінностей місцевого самоврядування та державних функцій на території муніципальних освіт. Комуни як територіальні громадські установи характеризуються тим, що територія крім визначення сфери, у межах якої виконуються громадські функції, становить основний і складовий елемент їх існування. Визначення принципів територіальної організації місцевого самоврядування ставить як питання оптимальних розмірах, а й проблему гарантування існування місцевої влади, отже, і територіальних змін. Для територіальних установ територія розглядається з двох різних точок зору:

а) як сфера виконання публічної влади територія означає матеріальну основу-простір, у межах якої органи установи можуть виконувати владні функції, якими вони наділені;

б) як об'єкт права територіальна установа має право на власну територію, і таким чином не тільки кожна територіальна зміна може здійснюватися лише за участю волі установи, а й сама установа може виступати на захист власної територіальної цілісності.

Проблема територіальних змін в Італії придбала останнім часом особливий інтерес через зростаючий запит комун, розташованих на території областей звичайного статуту (областей зі звичайною автономією), приєднатися до сусідньої комуни областей на умовах спеціальної автономії, з метою використання більш сприятливого фінансового режиму, що, як правило, їх характеризує.

На основі аналізу останніх законодавчих змін і тенденцій розвитку територіальної організації місцевого самоврядування в Італії можна зробити такі висновки. Територіальна організація місцевого самоврядування Італії означає не тільки встановлення його територіальних кордонів, а також визначення політики та системи відносин з вертикаллю системи державного управління та горизонтальної взаємодії з іншими муніципальними суб'єктами. Це

взаємопов'язано з реальним ступенем самостійності комунального самоврядування як рівня, найбільш наближеного до населення, і справжнім змістом його відносин з державною владою та управлінням.

Згідно з рекомендаціями Конгресу місцевої та регіональної влади Ради Європи, розвиток міжкомунального співробітництва пов'язаний із численними викликами, з якими стикаються місцеві органи влади, такими як вимоги ефективності в процесі децентралізації та глобалізації.

Міжсуспільні форми співробітництва. Спочатку дискусія про проблеми міжкомунальних зон в Італії характеризувалася спробами законодавця побудувати всередині традиційних рівнів управління новий проміжний заклад між областями і комунами, здатний перерозподіляти функції для комун великих розмірів. Це робилося не тільки з метою надання нової географічної, соціальної та економічної ролі даним утворенням, а пояснювалося прагненням створення нової проміжної територіальної установи з іншим статусом, функціями, певним ступенем незалежності та здатністю самовизначення.

Союзи комун – це місцеві установи, які з однієї чи більше комун, зазвичай, прикордонних, з метою спільного виконання різних функцій, що у їх компетенції. Спочатку союзи комун були передбачені в перспективі їхнього злиття як свого роду проміжний етап, який передбачав у подальшому формування єдиної комуни. Перехідний період був встановлений законом у 10 років, після якого, якщо нової комуни не утворювалося, союз припиняв своє існування. Встановлення перехідного періоду було відмінним елементом порівняно з консорціумами, які були традиційною формою для управління комунальними службами. Ці положення були спрямовані на усунення феномену «розпорошення» комун, які в окремих випадках мали зовсім крихітні розміри. Але саме обов'язок згодом переходити до злиття комун визначив провал і цієї витівки. Занадто сильними виявилися культурний та інституціональний опір комун, що перебувають часто в протистоянні між собою. Союзи являли собою типові характеристики місцевої установи та мали характер політичного представництва, який був відсутній у консорціумів.

Гірські спільноти. Більший успіх спочатку мали гірські спільноти, тобто спілки комун, утворені за рахунок гірських комун, що належать також і різним провінціям з метою розвитку гірської місцевості. Ці спільноти володіють як власними функціями, так їм можуть бути передані і функції комун, що їх утворюють, з метою їх асоціативного управління. Гірські спільноти набули активного поширення, оскільки їм належали також і власні функції.

Гірські співтовариства були створені на основі державного закону № 1102/1971, який хоч і містив відсилання до обласного закону щодо регулювання їх статутів та органів, але наділяв гірничі спільноти важливими функціями, що стосуються програмування соціально-економічного розвитку в гірській місцевості та реалізації відповідних багаторічних планів, а також урбаністичного програмування другого рівня. Гірські співтовариства з'являються таким чином і розглядаються комунами, як можливість для заволодіння обласними адміністративними функціями та компетенцією. Цей механізм, по суті, легітимізував експропріацію обласної компетенції. Крім того, існувало фінансування для гірської місцевості, яке безпосередньо розподілялося між комунами – учасниками гірничої спільноти. Для фінансування було передбачено як спеціальний національний фонд для поточних витрат, що розподіляється залежно від чисельності населення та території, так і окремий фонд для інвестицій.

Аналізуючи законодавчу еволюцію гірських комун, можна досить зрозуміти, чому вони отримали таке позитивне сприйняття відразу після їх створення. Якщо до нормативної картині додати той факт, що на момент їх створення Італія характеризувалася розвитком, у якому сільські зони у гірській місцевості мали більшу вагу в порівнянні з сьогоdnішнім станом, то можна зрозуміти, чому вони так швидко поширилися по всій національній території.

Гірські спільноти мають представницький орган. Президент не може поєднувати посаду мера однієї з комун, які входять до спільноти. Обрання радників окремих комун повинно здійснюватися, гарантуючи представництво меншості в раді. Структура управління гірничих співтовариств була

передбачена в тому числі і як можливість поширення нових комунальних посад, так як була передбачена можливість об'єднання частково гірських і сусідніх комун з чисельністю населення не перевищує 20.000 жителів, що розглядаються як невід'ємна частина географічної та соціо- економічної системи спільноти.

Таким чином, ми дійшли виновку, що у зв'язку зі слабкістю міжінституційних акторів дедалі важливішу роль у сфері міжкомунального регулювання відіграють регіони. Так, областям передані важливі функції щодо організаційного устрою місцевих установ: місцевих установ, не наділених конституційною автономією (наприклад, гірських співтовариств); утворення міжкомунальних та міжпровінційних організацій (наприклад, асоціативні форми, спілки комун, консорціумів тощо); внутрішньому устрою комун, провінцій, міст-мегаполісів у частині, що не стосується виборчого законодавства, органів управління та фундаментальних функцій, які закріплені у винятковій законодавчій компетенції держави.

РОЗДІЛ 3.

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ГАРАНТУВАННЯ ТА МЕЖІ МУНІЦИПАЛЬНОЇ АВТОНОМІЇ

3.1. Особливості застосування конституційно-правових елементів автономії

Конституційні елементи місцевої автономії, що впливають із нормативної єдності ст.ст. 114, 116, 117 – 119, 133 глави V Конституції Італії [32], повинні розглядатися у загальній системі демократичних інститутів італійської державності, як із її конституційних основ, невід'ємний елемент і фундамент. Конституція Італії не дає при цьому єдиного визначення або тлумачення автономії, але її можна кваліфікувати залежно від рівня суб'єктів (обласний, провінційний та муніципальний), нормативних джерел, гарантій захисту, а також форм її прояву: адміністративної, нормотворчої та фінансової автономії.

Якщо розглядати місцеву автономію через характеристику її джерел, то безсумнівно, що положення Конституції мають вищу юридичну силу не тільки з точки зору їх прямого «зовнішнього» впливу на всю систему обласного та муніципального законодавства на всій території Італії. Вони задають параметри внутрішньої ієрархічної структури норм Конституції, як своєрідні «норми для норм». У цьому сенсі Конституція є інструментом розподілу нормативних джерел автономії. Вона конституційно закріплює сам принцип автономії, який є основним параметром у розподілі компетенції між різними рівнями публічної влади та управління.

Серед найважливіших конституційних елементів автономії в італійському конституційному праві виділяють: а) принцип участі; б) диспозитивний принцип; в) компетенційну самостійність та достатність ресурсів; д) інституційні гарантії автономії. Автономія означає участь у виробництві фундаментальних правил і принципів загального устрою, на яких ґрунтується

унітарний характер державного режиму Італії. Якщо розглядати диспозитивний принцип, то автономія передбачає існування ефективної влади, що має реальну незалежність. Автономія здійсненна, коли суб'єкт, що володіє даним статусом, наділений дієвими інструментами для виконання власної компетенції та її захисту.

Автономія не означає поділу або відділення. Місцева автономія в тому вигляді, як вона представлена в Конституції і отримала доктринальне обґрунтування в рішеннях Конституційного суду, повинна розумітися не в негативно-охоронному плані як самостійність від чого-небудь, а в позитивно-представницькому аспекті, що характеризує саму природу муніципальної влади і уповноважуючим її активну діяльність із здійсненню належних їй як інституту державності публічно-правових функцій. У зв'язку з цим важливим стає вироблення процесів прийняття рішень національної політики, де місцеві автономії стають не просто володарями певних публічних функцій, обмежених їх територіальними рамками, а активними суб'єктами прийняття рішень з проблем, які торкаються їх безпосередньо і у вирішенні яких вони беруть участь як місцеві ні представницькі установи. Італійський законодавець передбачив різні механізми та органи, спрямовані на покращення міжуправлінських відносин. Конституція містить певні орієнтири і критерії автономії, причому як формально-юридические, а й матеріальні, враховуючи, що Основний закон відбиває дуже широко всі основні сфери реалізації функцій муніципальної влади: політичної, економічної та соціальної. У цьому плані матеріальні критерії автономії визначаються набором повноважень, які одержують законодавче закріплення за місцевими установами.

3.2. Використання адміністративної автономії місцевих установ та муніципальної автономії між державою та областями.

Компетенція місцевого самоврядування дає повномасштабне уявлення

про реальне значення та місце цього інституту в системі публічної влади. Визначення предметів ведення та повноважень органів місцевого самоврядування означає розмежування «державного» та «місцевого» і є межі функціональної самостійності та публічної правоздатності місцевого самоврядування та його органів. Саме у цій сфері найповніше виявляються проблеми його взаємодії з державною владою.

Принцип субсидіарності отримав своє системне закріплення в Конституції Італії. Аксиомою субсидіарності слід вважати максимальне наближення місцевих органів влади до населення при збереженні ефективності здійснення публічних функцій. У сфері місцевого самоврядування цей принцип дозволяє наблизити владу до громадян, залучити їх до вирішення публічних завдань, але водночас виправдати втручання держави у місцеві справи. Розподіл компетенції по вертикалі дозволяє підвищити ефективність управління та недопущення концентрації політичних, економічних та інших ресурсів лише в руках, отже, і відповідальності за їх використання.

Водночас принцип субсидіарності в Італії задіяний також не лише при регламентації широкого кола суспільних відносин при розподілі завдань між державною та місцевою владою, а й у системі «громадянське суспільство – публічна влада».

Принцип субсидіарності у тому сенсі, що втручання установи вищого рівня виправдовується лише тому випадку, коли реалізація самої автономії тягне додаткові витрати. Таке втручання має субсидіарний характер (характер допомоги, субсидій територіальним спільнотам для кращого досягнення їх цілей). Перехід від держави, заснованої на принципі обласної автономії, до автономістського поліцентризму, в якому всі територіальні установи мають потенційно паритетний конституційний ранг, означає посилення конституційних гарантій захисту автономії з боку держави, що надаються областям внаслідок їх нової позиції в діалозі з центральною політикою. -ської владою та зміцнення політичної влади місцевих установ. Широка система конституційного гарантування є основою реалізації народом влади через органи

місцевого самоврядування. Це означає, що Основний закон орієнтує держава створення системи таких гарантій не просто як однієї з організаційно-правових інститутів публічної влади, бо як демо-кратичної форми самоорганізації населення та інституту народовладдя. При цьому, на думку окремих представників італійської доктрини, в системі відносин між областями та місцевими установами присутня якась асиметрія: між наділенням функцій та інструментами та конституційними гарантіями захисту місцевої автономії.

У цьому особливу важливість має створення різних міжуправлінських інститутів і механізмів, вкладених у розвиток моделі так званого «кооперативного регіоналізму». Серед таких механізмів, передбачених чинним законодавством, особливе місце займає конференція «Держава, області та автономні провінції», що постійно діє, і конференція «Держава, міста, місцеві автономії». Конституція обмежилася передачею обласному статусу повноважень регулювання Ради місцевих автономій як консультативного органу між областю та місцевими установами (ст. 123 Конституції). Однак ця система зв'язок і форм участі ще дуже далека від досконалості.

Підсумовуючи, можна зробити такі висновки про те, що одночасно із законодавчими змінами, спрямованими на здійснення широкої адміністративної децентралізації місцевого самоврядування, відбулося переосмислення теоретичних засад та конституційно-правового закріплення принципу місцевої автономії. З метою конкретної реалізації конституційного принципу автономії, про який йдеться у ст. 5 Конституції, конституційна реформа 2001 р. посилила роль як обласної, і муніципальної автономії. Отримують чітке закріплення нормативні рамки самоврядування як інститут громадської влади. Нормотворча (статутна та регламентарна), адміністративна та фінансова автономія місцевого самоврядування мають гарантії на конституційному рівні. В Італії основним правовим актом місцевого управління та самоврядування, що має правовстановлюючий характер, є комунальний статут (статут). Статути та положення є нормативними актами, що мають загальнообов'язковий характер на території місцевого співтовариства [33].

До змісту статуту можуть входити такі обов'язкові та факультативні функції:

а) фундаментальні норми організації установи та, зокрема, надання компетенцією місцевих органів;

б) форми гарантій та участі меншості;

в) форми співробітництва між місцевими установами;

г) форми безпосередньої демократії;

д) положення щодо регулювання округів комунальної децентралізації.

Статут та комунальний регламент регулюють форми обрання органів децентралізації. Крім того, у комунах, чисельність яких перевищує 300 000 мешканців, статутом можуть передбачатися додаткові форми комунальної децентралізації;

е) допуск громадян до інформації та адміністративних процедур;

ж) прапор та емблему місцевої установи;

з) норми, що гарантують дотримання рівних можливостей між чоловіками та жінками згідно із законом від 10 квітня 1991 р, а також участі обох статей у колегіальних органах місцевих установ або створених ними та залежних від них установах. Раніше статут передбачав фігуру цивільного захисника, але цей інститут було скасовано згодом із Законом № 191/2009.

У комунальних та провінційних статутах закріплюються важливі інструменти, що стосуються форм безпосередньої демократії, таких як петиції, звернення громадян та місцевий референдум, що можна віднести до розвитку загального принципу участі у політико-адміністративній діяльності.

Децентралізація державного устрою є фундаментальний принцип організації, пов'язаний із запровадженням нової техніки розподілу повноважень, що збагачує традиційний принцип поділу влади та покращує ефективність прийняття публічних рішень. Методи безпосередньої демократії відносяться до процесів формування волі у прийнятті політичних рішень і залучають зовнішні до публічної адміністрації реалії (громадські об'єднання, окремих громадян).

Громадське управління – це важлива функція у розвиток людського капіталу. Первинне завдання публічної адміністрації має полягати у задоволенні потреб громадян. Метою конституційного устрою республіки є запровадження принципів та створення інститутів, здатних поліпшити відносини між громадянами та громадськими установами. У зв'язку з цим слід виділити позитивні тенденції, які сприяють гармонійному розвитку між місцевою адміністрацією та місцевою спільнотою, такі як:

а) розширення поняття «громадянина», чому сприяло запровадження інституту загальноєвропейського громадянства, який посилив окремі політичні права і навіть згладив певною мірою традиційну дихотомію між громадянами та іноземцями. Так, зокрема в Італії, право політико-адміністративної участі було поширене і на іноземців, які тривалий час проживають на території Італії;

б) закріплення більш паритетних відносин між громадським апаратом та громадянським суспільством;

в) підготовка цілого спектра інструментів у вигляді гарантій та фінансових інституцій для більш ефективного виконання цивільних прав. Крім того, принцип участі дозволяє збагатити новим змістом загальні принципи, що характеризують адміністративну діяльність як принцип неупередженості та принцип відповідного управління.

ВИСНОВКИ

1. Місцеве самоврядування системі публічної влади Італії можна розглядати через децентралізацію влади (політичний аспект) і децентралізацію управління (правовий аспект). Децентралізація управління є комплексною та складеною юридичною конструкцією, і дане дослідження присвячене обґрунтуванню, конкретизації, а також аналізу останніх законодавчих тенденцій адміністративної децентралізації (децентралізація публічного адміністрування) стосовно рівня місцевого самоврядування. Особливості еволюції та формування елементів адміністративної децентралізації в Італії ХІХ – початку ХХ ст.

2. Громадське керівництво Італії відповідно до італійської доктрини адміністративного права – це узагальнене поняття, яке включає у собі як управління, і управління, здійснюване іншими носіями громадських характеров. Однією з особливостей моделі взаємовідносин держави та місцевого самоврядування Італії є те що на місцевому рівні одночасно здійснюється державне управління і місцеве самоврядування. Комунальне самоврядування Італії виступає не просто як інститут громадської влади, а як елемент системи громадського управління.

3. У межах розвитку сучасної багаторівневої системи управління зміцнення автономії місцевого самоврядування Італії відбиває комплексність держави-спільноти. Місцеву автономію можна розглядати як особливий політико-адміністративний статус місцевої влади. Органи місцевого самоврядування Італії загалом обмежені колом неполітичних питань, де вони беруть участь у законотворчості на національному рівні, і тим самим виключена можливість їхнього впливу на загальнонаціональний політичний клімат.

4. Важливим напрямом конституційно-політичних реформ у Італії є оптимізація територіальної організації публічної влади: перебудова міжінституційного дизайну, розширення горизонтальної

(багатофункціональної) територіальності та зменшення (вертикальних) вузькоспеціалізованих структур. У зв'язку з цим особливо слід виділити територіальну реформу місцевого самоврядування з реструктуризації та скасування провінцій, а також розвитку нових міжобщинних форм комунікації – «територій широкої зони» та міст – мегаполісів, які отримали в ході реформи 2001 р. конституційний статус додаткових центрів.

Значення територіальної організації місцевого самоврядування органів державної влади Італії пов'язано, з одного боку, з потребами його уніфікації і типізації з метою охорони єдиного управлінського простору, а з іншого – з потребами диференціації державного режиму, пов'язаного з реалізацією нового конституційного устрою.

Основна складність тут полягає в тому, що області не мають можливості впливати на конкретні результати управлінської діяльності, яку здійснюють місцеві установи, через скасування традиційної системи обласного нормативного контролю. Іншою проблемою бачиться те, що органи нових міжобщинних інститутів, які повинні взяти на неї зростаючу кількість управлінських функцій, поки позбавлені політичної легітимності у вигляді прямого народного обрання.

5. Глава V Конституції у редакції 2001 р. містить конкретні орієнтири та критерії місцевої автономії, причому як формальні, а й матеріальні (набір повноважень), що відбиває всі основні функції та гарантії муніципальної публічної влади. У ході конституційної реформи набула чіткого конституційного закріплення нормотворча, адміністративна та фінансова самостійність місцевих установ. Позитивним конституційним правом є також визнання їхнього конституційного статусу як установ, що утворюють республіку поряд з державою. Все це відображено в (ст.114 Конституції).

6. Незважаючи на загальний позитивний системний ефект конституційної реформи 2001 р., існують проблеми визначення чітких рамок компетенції держави щодо регулювання питань місцевого самоврядування. Так, широка дискреція представлена республіканському законодавцю у визначенні

«фундаментальних» функцій комун, провінцій та міст-мегаполісів, що можна розглядати як відступ від самого принципу субсидіарності. Прогресивне розширення законодавчої влади держави у сфері координування публічних фінансів та податкової системи принцип «вирівнювання бюджетної забезпеченості» суттєво скорочує сферу фінансової автономії місцевого самоврядування, що відбиває рівень його політичної незалежності.

7. Перехід від держави, заснованої на принципі обласної автономії, до держави що має передбачати зміцнення конституційних гарантій захисту автономії з боку держави передбачає і італійському законодавстві інституту конституційної скарги щодо заперечення конституційної законності державних законів, які порушують компетенцію комун (муніципальних утворень), як це передбачено для обласної автономії (У ст. 127 Конституції).

8. Нова модель так званої республіки автономій, може бути реалізована лише за допомогою синергії та інтеграції у відносинах між різними рівнями громадського управління. За умови збереження стабільності конституційного регулювання місцевого самоврядування це є єдиним рішенням для досягнення рівноваги між завданнями регіональної системи та потребами диференціації комун, пов'язаними з посиленням муніципальної автономії. Однак децентралізована система, в основі якої лежить модель партнерства, поки що не реалізована в італійській багаторівневій системі управління. Разом з тим, практикою взаємодії держави та місцевого самоврядування вироблено її різноманітні форми у вигляді постійно діючих конференцій: «Держава, області та автономні провінції» та «Держава, міста, місцеві автономії».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Андронов В. А. Сучасний стан організаційно-правового забезпечення державного управління пожежною безпекою в Україні: монографія. Харків, 2014. 230 с.
2. Труш О.О. Системи підтримки прийняття рішень органами державного управління в умовах надзвичайних ситуацій (інцидентів). *Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. Х.*: Видавництво: ХарРІ НАДУ "Магістр", 2013. Вип. 4 (43). С. 256- 262.
3. Теорія держави і права: Навч. посіб. Київ, 2002. 288 с.
4. Євсюков О.П. Особливості державного управління в умовах надзвичайних ситуацій. *Актуальні проблеми державного управління*. 2012. № 1. С. 263-267.
5. Кодекс цивільного захисту України від 05.10.2016 р. № 1404 — XIX URL : <http://zakon1.rada.gov.ua>
6. Концепція реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. URL : http://civil*rada.in.ua
7. Приходько Р.В. Організаційно-правовий механізм регулювання сфери захисту населення і територій від наслідків надзвичайних ситуацій. *Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. Харків, 2011. 3 (34). № 2 (22). С.46-53.*
8. Прохорова В. В. Місцеві фінанси: Конспект лекцій. Харків, 2009. 160 с.
9. Giovanni B., Pitruzzella G. *Diritto costituzionale*. Torino: G. Giapichelli, 2015. 13 ed.
10. Giannini M. S. *Corso di diritto amministrativo*. Milano: Giuffre, 1988.
11. Giovenco L. *Il Prefetto organo del Governo nella Provincia. Cento anni di Amministrazione Italiana // Rivista trimestrale diritto pubblico*. 1962. № 2..
12. Погорілко В. Ф. Муніципальне право України: Підручник. Київ, Правова єдність, 2009. 720 с.

13. Куйбіда В. С. Принципи і методи діяльності органів місцевого самоврядування в Україні. Київ, 2004. 431 с.
14. Любченко П. М. Муніципальне право України: Навч. посіб. Харків, 2012. 496 с.
15. Місцеве самоврядування: Збірник нормативно-правових актів. Херсона, 2002. 688 с.
16. Fenucci F. I regolamenti di autonomia locale. *Rivista trimestrale diritto pubblico*. 1951. № 6.
17. Lopivato V. Il diritto amministrativo dopo le riforme costituzionali. Parte generale, a cura di G. Corso. Milano: Giuffrè, 2006.
18. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 7 червня 2001 р. № 2493-III // ВВР України. 2001. № 33. Ст. 175.
19. Про статус депутатів місцевих рад: Закон України від 11 липня 2002 р. № 93-IV // ВВР України. 2002. № 40. Ст. 290.
20. Журавський В. С. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні: Підруч. для студ. вищ. навч. закл Київ, 2003. 672 с.
21. Іванова І. В. Організація місцевого самоврядування в Україні: Навч. Посібник.. К.: Професіонал, 2005, 112 с.
22. Decreto legislativo 18 agosto 2000, n. 267 "Testo unico delle leggi sull'ordinamento degli enti locali" a norma dell'articolo 31 della legge 3 agosto 1999, n. 265 G.U. n. 227 del 28 settembre 2000.
23. Бедрій Р. Б. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні. Львів, 2012. 124 с.
24. Бедь В. В. Фінанси: Навч.-метод. посіб. Київ, 2004. 168 с.
25. Горбачов О. Теоретические основы самоуправления. *Територіальна громада як основа місцевого самоврядування. Матеріали Міжнар. наук.-практ. семінару*, м. Донецьк, 15–18 жовтня 1998 р. Донецьк, 1999. С. 82–85.
26. Гудков О. Роль органов местного самоуправления как выразителей воли территориальных громад в обеспечении прав граждан. *Територіальна громада як основа місцевого самоврядування. Матеріали Міжнар. наук.-практ.*

семінару, м. Донецьк, 15–18 жовтня 1998 р. Донецьк, 1999. С. 86-92.

27. Державне управління, державна служба і місцеве самоврядування: Монографія / За ред. О. Ю. Оболенського. Хмельницький, 1999. 412 с.

28. Державне управління в Україні: Навч. Посіб. Київ, 1999. 266 с.

29. Місцеві фінанси: Підручник. Київ, 2006. 677 с.

30. Доманський В.А. Державне управління пожежною безпекою України (організаційно-правовий аналіз за матеріалами діяльності Державного департаменту пожежної безпеки): автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.07 / В.А. Доманський / Національна академія внутрішніх справ України. К., 2004. 22 с.

31. Ткачук А. Місцеве самоврядування: світовий та український досвід: Посібник. Київ, 1997. 177 с.

32. Giglioni F. La riforma del governo di area vasta tra eterogenesi dei fini e aspettative autonomistiche. URL.:<http://federalism.it>.

33. Pizzetti F. La nuova normativa in materia di enti territoriali: una grande ri- forma Rivista AIC. URL: <http://www.rivistaaic.it>